

Tadeusz Maciejewski, *Historia prawa sądowego Polski. Zarys wykładu*, Wydawnictwo Uczelniane Bałtyckiej Wyższej Szkoły Humanistycznej, Koszalin 1998, ss. 225.

Z zadowoleniem należy powitać ukazanie się kolejnego podręcznika akademickiego z zakresu historii prawa w Polsce. Przyczynia się on do zwiększenia oferty wydawniczej dla studentów pierwszego roku prawa, pokonujących nie bez trudności bariery faktograficzne i terminologiczne w toku obowiązkowych studiów nad dziejami ustroju i prawa. Ramy chronologiczne nowego podręcznika obejmują okres od średniowiecza po epokę PRL. Całość materii została podzielona na cztery części: *Prawo dawnej Polski* (do 1795 r.), *Prawo na ziemiach polskich pod zaborami*, *Prawo II Rzeczypospolitej i w okresie II wojny światowej*, *Prawo w okresie władzy ludowej (po 1944 r.)*.

W najobszerniejszej części I, zajmującej dokładnie połowę objętości książki, autor przedstawił w bardzo szerokim wyborze źródła staropolskie oraz prawo prywatne, karne i postępowanie sądowe. Analogiczny jest układ części II – okresu zaborów; autor celowo zrezygnował tu z charakterystyki obowiązujących na ziemiach polskich kodyfikacji pruskich, austriackich, rosyjskich i francuskich z XVIII czy XIX w., dostatecznie uzasadniając tę lukę we wstępie. Stosunkowo zwięzłe, a miejscami nawet lakoniczne została potraktowana problematyka dwóch ostatnich części podręcznika. Uwaga ta dotyczy zwłaszcza źródeł i prawa II Rzeczypospolitej. Szkoda, ponieważ studenci coraz częściej poszukują podstawowych nawet wiadomości na temat międzywojennych rozwiązań prawnych; pisząc prace licencjackie czy magisterskie z reguły porównują przepisy aktualnie obowiązującego prawa z międzywojennymi. Na uznanie zasługuje natomiast podjęta przez autora zwięzła próba charakterystyki systemu prawa polskiego po roku 1945 wraz ze wskazaniem podstawowych kierunków zmian tego prawa aż po lata siedemdziesiąte. Generalnie układ treści podręcznika, a szczególnie jego podział na części, rozdziały i punkty jest przejrzysty i konsekwentny. Tadeusz Maciejewski z łatwością poradził sobie z klasyfikacją prezentowanej materii, przyjmując za punkt wyjścia współczesne kryteria. Prawo prywatne przedstawił w następującej kolejności: prawo osobowe wraz z małżeńskim i rodzinnym, rzeczowe, spadkowe, zobowiązań; krótkiej charakterystyki doczekały się tu też dziedziny wyodrębnione z prawa cywilnego w XIX i XX w., w szczególności prawo pracy i prawo handlowe. Rozwiązania prawa karnego zaprezentował autor w logicznej kolejności: najpierw przestępstwo, potem kara; skromną uwagę poświęcił przy tym ruchom reformatorskim i szkołom prawa karnego końca XVIII – pocz. XX w., co jednak jest zrozumiałe, choćby ze względu na trudność tej problematyki dla czytelników. Prezentacja postępowania sądowego oparta została na zróżnicowanych, lecz powszechnie stosowanych kryteriach: okres staropolski otwierają procesy ziemski i miejski, a zamykają procesy specjalne; charakterystyka epoki XIX–XX w. to generalnie najpierw opis postępowania cywilnego, a następnie karnego.

Na wysoką ocenę zasługują tok narracji oraz język autora: fachowy i precyzyjny, lecz zarazem dostępny i zrozumiały dla czytelnika. Wymagający czytelnik za istotny mankament podręcznika uzna z pewnością brak wewnętrznych odesłań. Odesłania do omówionych już źródeł (które dłużej zachowały znaczenie czy moc obowiązującą), do scharakteryzowanych wcześniej postaci pisarzy dawnego prawa, wreszcie do źródeł zawierających instytucje prawne, analizowane dopiero w dalszej kolejności – z pewnością ułatwiałyby zrozumienie i przyswojenie materiału.

Szata graficzna podręcznika jest poprawna. W tekście zamieszczono wytłuszczenia druku oraz dość bogaty wybór ilustracji, obrazujących fragmenty znanych pomników i tekstów prawnych. Niestety rozmieszczenie części ilustracji okazało się niefortunne – część I podręcznika, poza krótkim wstępem wskazującym na wielość źródeł prawa na ziemiach polskich pod zaborami, otwierają fotografie wilkierzy i ordynacji miejskich z XVI–XVII w. (sic!). Wiadomo wprawdzie, że niektóre źródła staropolskie czy dawne teksty prawa miejskiego utrzymały przez pewien czas

swe znaczenie pod zaborami, ale wklejenie wspomnianych fotografii w tym miejscu należy uznać za nieadekwatne. Do mankamentów zaliczyć też można brak wykazu skrótów, którymi autor stale operuje, szczególnie w części II podręcznika. Drobną niedoskonałością jest brak spisu ilustracji. Do rzadkości należą natomiast, co zasługuje na uznanie, błędy literowe.

Zgłoszone powyżej uwagi krytyczne dotyczą jedynie strony technicznej, a nie merytorycznej podręcznika. Ta ostatnia zasługuje na wysoką ocenę. Nic dziwnego, że podręcznik Tadeusza Maciejewskiego wraz z drugim skryptem autora pt. *Historia ustroju Polski* (Koszalin 1998) stanie się wkrótce podstawą nowego, pełnego podręcznika historii ustroju i prawa sądowego w Polsce, przygotowywanego do druku w wydawnictwie C. H. Beck.

DANUTA JANICKA (Toruń)

Mieczysław Żołnierczuk: *Zarys prawa rzymskiego*, wyd. II, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin 1998, ss. 237

Przedmiot oznaczony w programie nauczania uniwersyteckich studiów prawniczych jako prawo rzymskie stanowi zakres wiedzy charakteryzującej się wysokim stopniem trudności. Płynnie stąd potrzeba jasnego, syntetycznego przedstawienia podstawowych instytucji tego systemu prawnego. Tej potrzebie wychodzi naprzeciw nowe wydanie podręcznika do nauki prawa rzymskiego, które ukazało się ostatnio na rynku wydawniczym nakładem Lubelskiego Towarzystwa Naukowego.

Podręcznik prof. dra hab. Mieczysława Żołnierczuka pt. *Zarys prawa rzymskiego* przeznaczony jest przede wszystkim dla studentów prawa. Obecne, drugie wydanie, jest kontynuacją poprzednich edycji *Zarysu*, stanowi jednak jednocześnie jego poprawioną i rozszerzoną wersję. Spotkał się on z życzliwym przyjęciem, zwłaszcza ze strony jego bezpośrednich odbiorców, o czym świadczyć może szybkość, z jaką znika on z półek księgarskich jak też ich osobiste opinie.

Zarys zawiera zwięzły wykład podstawowych pojęć, instytucji i zasad prawa rzymskiego. Sposób przedstawienia materiału sprawia, że podręcznik stanowi kompendium wiedzy niezbędnej do zdania przez studenta egzaminu.

Pod względem przedmiotowym skrypt ogranicza się nieomal wyłącznie do urządzeń rzymskiego prawa prywatnego i zawiera tzw. czyste prawo rzymskie. Autor po zwięzłym nakreśleniu historii ustroju państwa rzymskiego i źródeł prawa przedstawia kolejno zagadnienia z zakresu rzymskiego postępowania sądowego w sprawach cywilnych, prawa osobowego z uwzględnieniem czynności prawnych, rzymskiego prawa rodzinnego, spadkowego, rzeczowego oraz zobowiązań. Sięga przy tym do rozwiązań prawa rzymskiego okresu klasycznego, rzadziej zaś, tylko w miarę istotnej potrzeby, do innych okresów historycznego rozwoju tego prawa, dla wyjaśnienia genezy czy ostatecznego ukształtowania urządzenia prawnego w okresie prawa justyniańskiego. Dzięki takiemu zabiegowi uniknął charakterystycznego dla innych podręczników efektu zamazywania przez ich autorów pojęć.

Przejrzystość wykładu opracowanie zawdzięcza także temu, że jego autor zrezygnował z poruszania w nim kwestii spornych na tle samej nauki prawa rzymskiego. Te ostatnie, zresztą, niekoniecznie nadają się do przenoszenia na grunt dydaktyki.

Źródła prawa rzymskiego rzadko wychodzą poza swój dogmatyczny charakter. Autor nie ogranicza się do ich mechanicznego odtworzenia. Ilustrując wykład licznymi przykładami stara się wykazać praktyczny sens rzymskich rozwiązań prawnych. Brak w wykładzie owych charak-